

אגודת 'קדושת ציון' –

התאחדות החרדים לדרישת ציון על טהרת הקודש

פרשת שלח / הרב יהודה אפשטיין

מדי שנה בהגיענו לפרשה זו – פרשת 'שלח' – מתעוררת מחדש השאלה כיצד מאס העם אשר ראה את האותות והמופתים הגדולים במצרים בארץ חמדה, הארץ אותה נשבע גואלם לתת להם נחלה. וכל מי שמעט שם לב למה שהוא קורא מבין עד כמה חמור היה החטא הזה בעיני ה', עד שנקבע יום זה – תשעה באב – כיום של בכיה לדורות, בה חרב בית ה' פעמיים וארעו בו צרות גדולות נוספות השנויות במשנה בתענית, ועוד צרות החרותות על דפי ההיסטוריה של עמנו.

ומן הראוי להדגיש דווקא כאן, כי מעמדה של ארץ-ישראל וחשיבותה בעיני התורה הם מאבני היסוד של היהדות כולה, ודבר זה מובן לכל בר-דעת שאי-פעם פתח חומש, אך נראה כי גלות הדעת הארוכה והשיבושים הרעיוניים שעמנו עבר במהלך הדורות הביאו למצב בו רבים אינם מודעים למעמד זה ולחשיבות זו, וגם אלו המודים במרכזיותה של הארץ במערכת המצוות – מתקשים להסביר מדוע יצא קצפו של ה' בענין זה אף יותר מאשר בחטא העגל, בו נטרצה למחול אחר תחנוניו של משה, ואילו כאן גמר בדעתו לכלות את אותו הדור במדבר.

על-מנת להבין יסוד זה, אנו חייבים לחזור לשורשי האמונה העיקריים ביותר, משום שכל עוד נמשיך להשתמש במערכת המושגים אליה אנו מורגלים בעיסוקנו בענפים – לא נדע לזהות את אותו שורש, אשר בגללו ירושת הארץ היא הרבה יותר מ'עוד מצוה', אף מ'עוד מצוה חשובה'. לשם כך עלינו להגדיר את מהות הקשר שלנו עם ה', ורק לאחר מכן לברר לאורו את מקומה ומעמדה של ארץ-ישראל בכלל המערכת.

ואמת היא, שכאשר דנים על מקומה של מצות ישוב ארץ-ישראל במסגרת מנין המצוות או בשאלה האם מדובר במצוה קיומית או חיובית וכיוצא בחילוקים ובגדרים המקובלים כאשר דנים בשאר מצוות, ניתן יהיה למצוא אי-אלו דעות בפוסקים, אשר יאמרו כי אין זו אחת מתרי"ג מצוות, או שאין חיוב גמור על כל יהודי לקיים אותה כמו נטילת לולב. ואף שדעות אלו דחוקות הן, ובמקרים רבים כאשר יורדים לעומק כוונתם של אותם חכמים שהחזיקו בהם רואים שהדברים אינם באמת כפי שנראה במבט ראשון – מכל מקום נשאלת השאלה כיצד זה שדבר שהתורה כל-כך החמירה בו – נשאר מעומעם בדברי חלק מחכמי ישראל.

התשובה לכך נרמזה במאמרו הנפלא של הגאון הגדול רבי זלמן נחמיה גולדברג אשר הובא בגליון האחרון של 'קדושת ציון', כאשר דבר על המושג של 'קיום רצון ה' – מושג אשר מחייב את עובדי ה' גם במקום בו אין מצוה מפורשת בגדרים הרגילים של חיוב. וכאן ברצוני להרחיב בנושא של מצות ישוב ארץ-ישראל בהקשר זה, ולהראות שאף במסגרת זו של קיום רצון ה' – מצוה זו יחודית היא ביחס לשאר המצוות, ויחודיות זו היא אשר עומדת בשורש ההתייחסות החמורה של התורה לאלו אשר מאסו בה, וכדברי המשורר "וימאסו בארץ חמדה" (תהלים קו כד), ואשר בעקבות כך – "וישא ידו להם להפיל אותם במדבר. ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות" (שם כו-כז).

יסוד זה הוא חיוני מאד, ורבים אינם שמים לב אליו, ועל כן ראוי לחזור ולשננו היטב. התורה איננה רק ספר הוראות, המורות לעם ישראל כיצד להתנהג. התורה מתארת **ברית** בין ה' לישראל, וזו המסגרת לכל התורה כולה. כשמעיינים היטב מבינים, כי זהו עומק דברי המדרש הידוע המובא ברש"י על הפסוק הראשון בבראשית, ולפיו התורה הייתה צריכה להתחיל

ב'החדש הזה לכם', אלא שמשום 'כח מעשיו הגיד לעמו' – שלא יטענו האומות שאנו לסטים שכבשנו ארץ שבעה עמים – פתחה התורה ב'בראשית'. אילו הסתכמה התורה במתן הוראות לישראל, אכן הייתה צריכה להתחיל ב'החדש הזה לכם'. אולם אז לא היינו עומדים על מהות היחסים בינינו לבין בוראנו, מלבד היותנו מחויבים במצוותיו. חומש בראשית ותחילת חומש שמות מלמדים אותנו על המסגרת של אותה מערכת מצוות, והיא הברית שכרתו אבותינו עם בורא עולם, ואשר כל העם כרת שוב במעמד הר סיני לפני ואחרי חטא העגל ובפעם השלישית בערבות מואב. הברית הזו מתארת **יחס הדדי בין ה' לישראל**. אכן, תפקידנו הוא קיום מצוות הבורא, **אך גם לה' יש תפקיד בברית הזו, והיא השבועה שנשבע לאבותינו לתת לנו ארץ חמדה טובה ורחבה, את הארץ בה חפץ להשרות שכינתו**. וכאשר יהודי ממרה את רצון בוראו ועובר על אחת ממצוות התורה – הוא אכן פוגע במערכת היחסים עם ה', אך כאשר הוא מואס בארץ אותה אוה ה' לישב בה ולתתה לנו, כאשר הוא אומר לה' שאינו חפץ בכך שה' יקיים את חלקו בברית, שהוא מוכן להניח תפילין וליטול לולב, אבל טוב לו בלוס אנג'לס והוא 'מוותר' לה' על ההבטחה להכנס לארץ – יש כאן יותר מפגיעה במערכת היחסים, יש כאן ערעור מהיסוד של כל המערכת כולה! יהודי שנכשל בעבירה – עדיין רוצה להטהר לפני ה'. הוא רוצה לשוב לפניו, להיות שוב ראוי לשכר העצום הצפון לצדיקים. אבל יהודי שלא מעניין אותו מה שה' הועיד עבורו, עבור כלל ישראל, יהודי שאומר שמבחינתו ה' יכול לתת את ארצו לעם אחר – יהודי כזה מפקיע את כל מערכת היחסים שלנו עם ה'. הוא מקעקע את יסודות התורה, ושום חומרות והידורים לא יועילו לו.

ולכן זה בכלל לא משנה לענייננו אם מונים את מצות ישוב הארץ כאחת מתרי"ג מצוות או לא, ואם זו מצוה קיומית או חיובית, אם זה חיוב על כל יחיד או על הכלל וכיוצא בכך. זה משנה לענין גדרי המצוות, אבל מבחינת יסוד מערכת היחסים שבין ה' לישראל, מבחינת הברית – ארץ-ישראל נמצאת בצד של השכר, של הטוב הצפון לנו **בעבור** קיום המצוות. ומי שבועט באותו הטוב – הריהו אומר שאין לו רצון להיות חלק מאותה הברית. ולולא דמסתפינא הייתי אומר שזה סוד מה שאמרו רבותינו, כי 'כל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו א-לוה' (כתובות ק:).

זהו שורש עוון המרגלים, ולכן הקב"ה, אשר אפילו על חטא העגל היה מוכן לסלוח – לא יכל לסלוח על החטא הזה. אכן, עבודה זרה היא החמורה שבעבירות, וחטא העגל היה העבירה הקשה ביותר שיכולים היו להגיע אליה, אך כל עוד נשמרה המסגרת החיצונית של ברית בין ה' לישראל – הגם שתוכה של הברית הופר בצורה נוראית – ה' יכול היה לכונן אותה מחדש עם אותם אנשים. אך כאשר באו המרגלים וערערו על עצם קיום הברית באמרם "נתנה ראש ונשובה מצרימה" – אז ראה ה' שאין בסיס למערכת היחסים, והחליט להקים את הברית מחדש עם הדור הבא.

לא קל להכנס למערכת הזו. לא קל לעזוב את הרצונות האנושיים הרגילים ולהעביר את מרכז הכובד של ההווה להשכנת השכינה ולחיים בצלו של ה'. אדם מוכן לעבוד קשה עבור פרנסתו, אך כאשר המשכורת נכנסת לחשבון, הוא רוצה חופש להחליט מה לעשות אתה. גם המרגלים היו מוכנים לקיים את המצוות, אבל את השכר – הם רצו לקבוע בעצמם! הם היו מוכנים להקים ישיבות וכוללים ומקוואות וועד כשרות מהודר בשם בד"ץ גושן. הם היו מוכנים שה' יכתיב להם את העבודה, אבל הם לא הסכימו שהוא יקבע מה יהיה השכר. אולם בדיוק על זה נכרתה הברית עם האבות ועם הבנים, ולכן ה' מאס בהם כפי שהם מאסו בו.

הבה נלמד היטב את הלקח של המרגלים. להגיד שלא הסכימו לקיים מצוה אחת, אפילו להגיד שלא הסכימו לקיים מצוה נורא חשובה – זו החמצה של הלקח העולה מהסיפור. וזה הסבר שמעלה תהיות רבות וקושיות שקשה מאד ליישבן. רק כאשר מבינים את טיב מערכת היחסים שבינינו לבין ה' – אז רואים את מרכזיותה של ארץ-ישראל בתורה ובברית שכרתנו עם בוראנו, ורק לאור הבנה זו ניתן להבין את הפרשה שלנו.